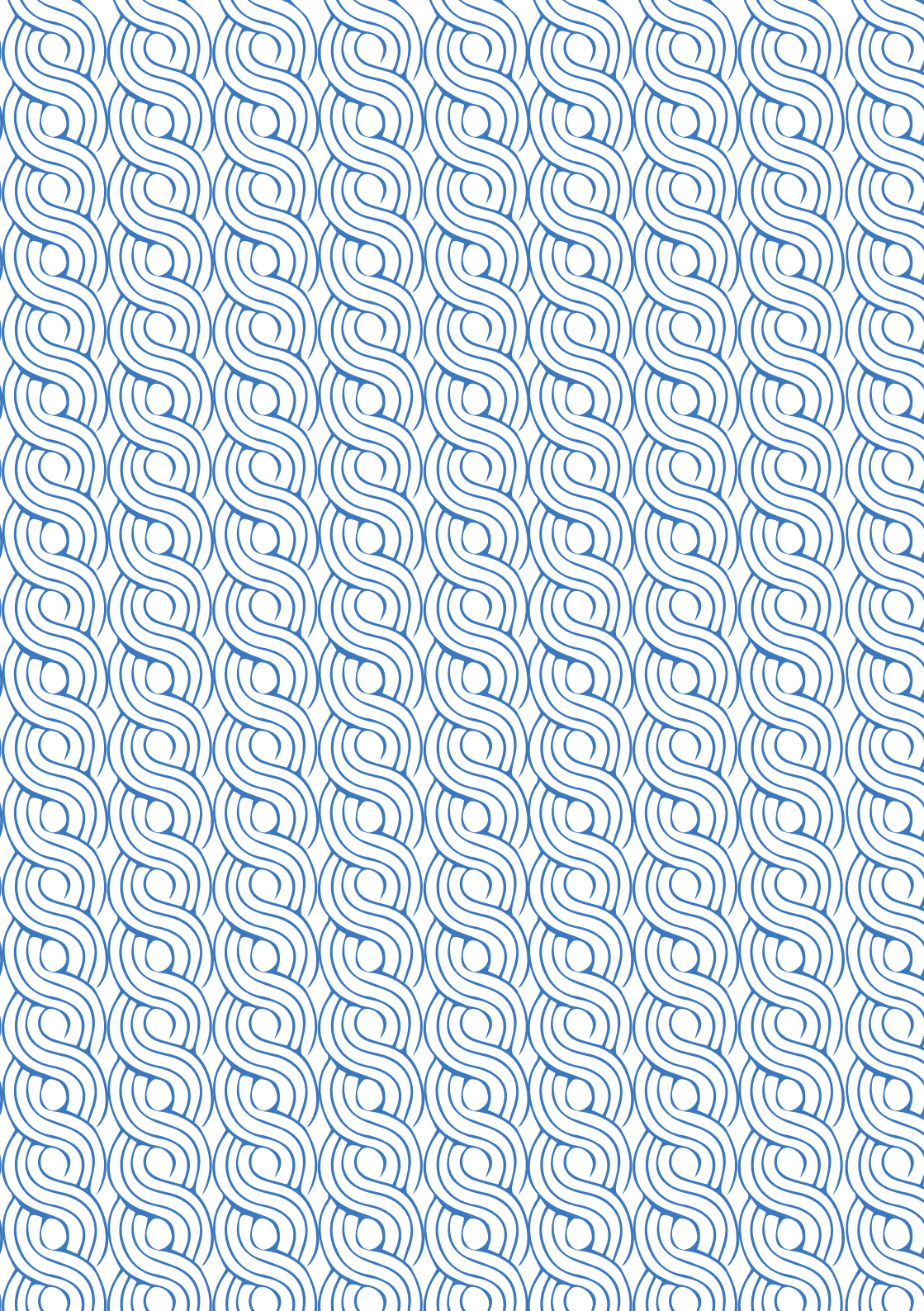

Pod redakcją Magdaleny Szymańskiej

Maria
Skarbek –
niezwykła
kobieta
z Ostrowieczna

Pod redakcją **Magdaleny Szymańskiej**

Maria
Skarbek –
niezwykła
kobieta
z Ostrowieczna

Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego
- Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości

Pod redakcją **Magdaleny Szymańskiej**
na podstawie wspomnień rodziny Skarbków

Zdjęcia: archiwum rodziny Skarbków

Wydawca: Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski
Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości
ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem, tel. 61 28 32 704
e-mail: unia@srem.com.pl, www.unia.srem.com.pl

Partner wydawnictwa: Biblioteka Publiczna
Miasta i Gminy Dolsk
pl. Wyzwolenia 4, 63-140 Dolsk, tel. 61 28 25 212
e-mail: biblioteka@dolsk.pl

Ilustracje, projekt graficzny, skład: Eluta Kidacka (eluta@kidacka.pl)

Druk: www.arkoch.pl

*Publikacja powstała w ramach zadania publicznego
pt.: „Sukces kobiety dawniej i dziś”.*

Projekt współfinansowany przez:

Pomysł i koordynacja projektu: Monika Bulińska
Materiał bezpłatny, 2025 r.

Spis treści:

- Zamiast wstępu, czyli trochę o projekcie „Sukces kobiety dawniej i dziś” 5
- Maria Skarbek – niezwykła kobieta z Ostrowieczna 8
- Młodość i pierwsze kroki zawodowe (1906-1921) 10
- Edukacja i pasja do nauki (1921-1928) 17
- Praca nauczycielska i działalność społeczna (1929-1939) 20
- Okres II wojny światowej i działalność konspiracyjna (1939-1945) 25
- Działalność powojenna 32
- Działalność nauczycielska w Ostrowiecznie (1948-1972) 34
- Dziedzictwo Marii Skarbek 50
- Spotkanie pamięci Marii Skarbek (2024) 51
- Wspomnienia uczniów Marii Skarbek 56
- Lekcja, która trwa 61

sukces kobiecy dawniej i dziś

spotkanie historyczne

Maria Skarbek
- niezwykła kobieta z Ostrowieczna

6 lipca 2024 r.

start: godz. 15.00 w Ostrowiecznie (stara szkoła)

Wydarzenie jest BEZPŁATNE, a ilość miejsc ograniczona!

Obowiązują zapisy!

Kontakt i zapisy: Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego - Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości, ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem, tel. 61 28 32 704, e-mail: unia@srem.com.pl

Wydarzenie jest realizowane w ramach zadania publicznego
pt.: **Sukces kobiecy dawniej i dziś.**
Projekt współfinansowany przez:

Zamiast wstępu, czyli trochę o projekcie *Sukces kobiety dawniej i dziś*

Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości od siedmiu lat realizuje projekt zatytułowany *Sukces kobiety dawniej i dziś*, którego celem jest popularyzacja dziedzictwa kulturowego wielkopolskiej pracy organicznej. Jest to pierwsza lokalna inicjatywa w tym temacie stworzona przez kobiety, z myślą o kobietach, realizowana dla nich i przez nie.

W sposób szczególny nawiązujemy w nim do działalności kobiet, które wpływały na życie społeczne Wielkopolski w XIX i początkach XX wieku, takich jak: Emilia Szczaniecka, Tekla z Mańkowskich Chłapowska, Marianna z Malinowskich Jasiocka, Felicjana Szczerbińska oraz bohater zbiorowy – wiejskie dziewczęta, wyedukowane przez bł. Edmunda Bojanowskiego i przygotowane do pracy społecznej w ochronkach i w nowicjacie Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia NMP w Jaszkuwie.

Z czasem odkrywałyśmy kolejne historie organiczniczek, dla których rozwój społeczności lokalnych był bardzo ważny. Kobiety, które edukowały, wprowadzały zmiany, podtrzymywały na duchu, organizowały życie społeczne, rozwijały i wspierały lokalną przedsiębiorczość rozumianą jako odpowiedzialność i troskę o siebie i najbliższe otoczenie. Dzięki projektowi *Sukces kobiecy dawniej i dziś* stworzyłyśmy przestrzeń do spotkań i wymiany doświadczeń promującą kobiety działające we współczesnym świecie oraz na rzecz lokalnej społeczności, dla których partnerstwo to przede wszystkim wsparcie i rozwój innych ludzi.

Jedną z inspiracji historycznych podczas spotkań i warsztatów była Maria Skarbak – nowatorska nauczycielka, członkini Rady Hufca ZHP w Śremie i twórczyni drużyny harcerskiej, podczas II wojny światowej prowadziła tajne nauczanie w Śremie, podrabiała niemieckie dokumenty, powieliała i kolportowała gazetkę „Orzeł Biały”, szpiegowała, organizowała pieniądze na cele bojowe organizacji. Po wojnie działała w szkołach, tworząc między innymi drużynę hokejową i ucząc dzieci jeździć na łyżwach. Założyła w Ostrowiecznie Towarzystwo Przyjaciół Dzieci i Ludowe Zespoły Sportowe. Popularyzowała czytelnictwo wśród społeczności wiejskiej, a za jej sprawą otwarto we wsi Ostrowieczno punkt biblioteczny. Organizowała również książki i dystrybuowała je po domach mieszkańców. Uczyla muzyki, a także założyła zespół artystyczny, potem również recytatorski i chóralny.

6 lipca 2024 roku odbyło się spotkanie historyczne pod tytułem *Maria Skarbek – niezwykła kobieta z Ostrowieczna*, które zorganizowaliśmy wraz z Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy Dolsk oraz dziećmi Marii Skarbek: Barbarą, Katarzyną i Zdzisławem, a także społecznością sołectwa Ostrowieczna. Uczestniczyło w nim ponad 120 osób. Wydarzenie odbyło się w Ostrowiecznie w dwóch symbolicznych miejscach, tj. otoczeniu starej szkoły i przy świetlicy wiejskiej, gdzie przygotowano szereg wystąpień. Były to wspomnienia członków rodziny Marii – dzieci, wnuków, a także występy artystyczne, podczas których nie zabrakło ulubionych pieśni Marii, piosenek żołnierskich i harcerskich odśpiewanych niemalże chóralnie przez uczestników spotkania.

Dopełnieniem tego wydarzenia była wystawa zdjęć pochodząca z archiwum rodziny i znajomych. Uczestnicy nie kryli radości ze wspólnego spotkania – wielu z nich miało okazję zobaczyć się po wielu latach rozłąki. Długo rozmawiali i wspominali szkolne czasy, lekcje w lesie, wycieczki między zajęciami, hartowanie ducha sportem itp. Ekspozycja zdjęć była też dostępna w późniejszym czasie w holu Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy Dolsk, a następnie część z nich została przekazana w depozyt do dolskiej izby regionalnej. Na bazie tych właśnie dokumentów i wspomnień powstała niniejsza publikacja, którą z ogromną satysfakcją oddajemy w Państwa ręce.

Monika Bulińska

Maria Skarbek – niezwykła kobieta z Ostrowieczna

Matka, działaczka społeczna, nauczycielka, aktywistka, drużynowa – to tylko niektóre z określeń, które doskonale opisują postać Marii Skarbek. Przez całe swoje życie służyła innym, wierna przekonaniu, że zmiana społeczna zaczyna się od edukacji, współpracy i troski o drugiego człowieka. Przez wiele lat swojej drogi życiowej stała się wzorem nie tylko dla swoich dzieci, wnuków i prawnuków, ale również dla wszystkich tych, którzy mieli zaszczyt ją poznać.

Maria Skarbek przyszła na świat na początku XX wieku w wielodzietnej rodzinie robotniczej. Dzięki wsparciu życzliwych osób i własnej determinacji zdała egzamin do Seminarium Nauczycielskiego w Poznaniu. Chłonęła życie pełnymi garściami – uczestniczyła w wykładach, operach i spotkaniach uniwersyteckich, nie ustając w pracy nad sobą i działań na rzecz innych. Nauka stała się jej pasją, której oddała się z pełnym zaangażowaniem.

W 1928 roku ukończyła seminarium z wyróżnieniem i rozpoczęła pracę nauczycielską w Solcu Kujawskim. Następnie, w Czersku, uczyła kilku przedmiotów w szkole męskiej. Równolegle prowadziła drużyny harcerskie i zuchowe, organizowała obozy, zbiórki, przedstawienia – integrując społeczność i niosąc pomoc potrzebującym. Wspierała rozwój młodych ludzi, inspirowała i jednoczyła.

Wyróżniała się nie tylko jako pedagog, ale również jako liderka – osoba, która swą codzienną pracą kształtowała obywatelskie postawy. Jej działalność do dziś cieszy się ogromnym uznaniem wśród rodziny, przyjaciół i, co najważniejsze, jej wychowanków, dla których była i wciąż pozostaje inspiracją.

Życie Marii Skarbek to opowieść o sile charakteru, poświęceniu, wielkim sercu i głębokiej wierze w sens działania na rzecz wspólnego dobra – wartościach, które na zawsze wpisały się w historię Ostrowieczna i lokalnej społeczności.

Młodość i pierwsze kroki zawodowe (1906-1921)

Maria Skarbek, z domu Sępa, przychodzi na świat 19 października 1907 roku w Śremie. Jest córką Jadwigi Sępy, z domu Galewskiej – córki gospodarza ze wsi Krynica k. Krotoszyna i Walentego Sępy – syna gospodarza ze wsi Dąbrowa k. Śremu. Rodzina mieszka w Śremie, gdzie matka Marii pracuje jako krawcowa, a ojciec handluje skórą. Ma czworo rodzeństwa: Annę, Eleonorę, Stanisława i Rozalię. Spośród nich to właśnie ona, jako jedyna, zdobywa wykształcenie nauczycielskie, co świadczy o jej uporze i ambicji.

Okres nauki Marii przypada na czas I wojny światowej. W latach 1914-1921 uczęszcza do polskiej Szkoły Powszechnej w Śremie przy ul. Szkolnej 4. Dorasta w domu, w którym mimo skromnych warunków, panuje miłość i szacunek, a na pierwszym miejscu uwydatnia się troska o innych.

W jednym z listów, pisanych już w dorosłym życiu, tak wspomina swoje dzieciństwo:

*Jest czwarta rano – pisze – Przeżywam dom mego dzieciństwa... było w nim wiele niedostatku, ale ojciec i matka czuwali nad naszym pokojem duchowym – promienny blask miłości Boga i ludzi złocił i radował nasz dom. Rozmawiać z Bogiem w każdej chwili dnia i nocy nauczyła mnie moja Matka – prosić i dziękować mową i śpiewem. [...] Wszystko, co pięknego było w domu naszych ojców, powinno żyć w nas.**

W wieku 14 lat Maria postanawia wesprzeć rodzinny budżet. Zwraca się bezpośrednio do burmistrza Śremu, pana Czesława Dutkiewicza, z prośbą o pracę inkasentki opłat za gaz, elektryczność i wodę. Choć formalnie nie spełnia wymagań – nie ma ukończonych 16 lat – swoją determinacją przekonuje włodarza, by przyjąć ją na wskazane stanowisko. Co więcej, jest pewna, że podoła powierzonym jej zadaniom. Już wtedy wykazuje zachowania i cechy, które z czasem uczynią ją wspaniałą liderką: inicjatywę, odwagę i głębokie poczucie odpowiedzialności.

Równolegle podejmuje się prowadzenia biblioteki w Towarzystwie Czytelní Ludowych – jednej z najważniejszych instytucji pracy organicznej, promującej czytelnictwo i dostęp do wiedzy wśród lokalnej społeczności. Angażuje się również w życie kulturalne miasta, co pozwala jej rozwijać się intelektualnie i nawiązywać wartościowe

* M. Skarbek, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne rodziny Skarbków b.r.

1. Maria Stepianka, I Komunia Św.

2-4. Maria Stepianka

5. Maria z siostrą Rozalią
i bratem Stanisławem,
22 maja 1928 r.

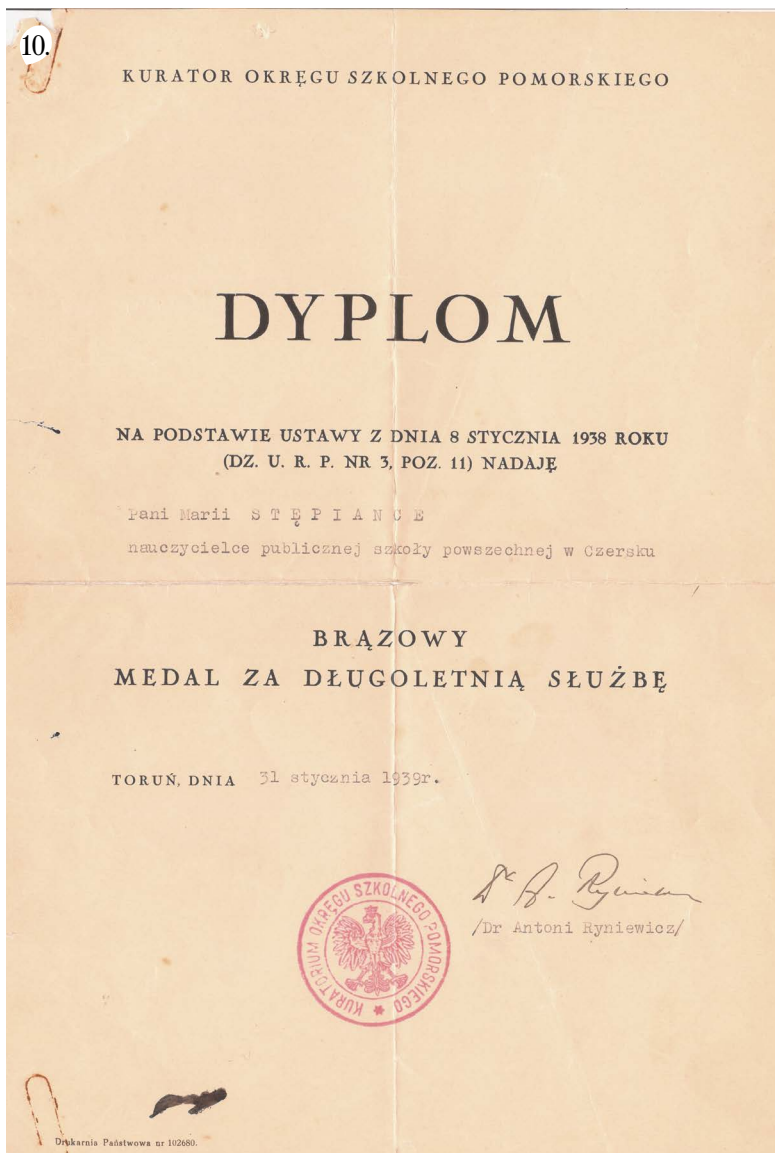
6. Maria z siostrami Anną
i Eleonorą, ok. 1924 r.

7. Maria Stępianka

8. Maria Skarbek

10. Dyplom nadania Marii Stępiance brązowego medalu za długoletnią służbę, 1939 r.

relacje. Poprzez swoją pracę poznaje wiele życzliwych jej osób m.in. ks. Jana Beiserta – proboszcza parafii w śremskiej farze oraz ks. Antoniego Rzadkiego – prefekta śremskiego Gimnazjum, dzięki którym to rozpoczyna naukę do egzaminu wstępnego do Seminarium Nauczycielskiego w Poznaniu. Mimo niełatwego startu – braku dostępu do materiałów dydaktycznych i odpowiedniego przygotowania oraz trudnej sytuacji rodzinnej – zdaje egzaminy dzięki odwadze, uporowi, szczerości dotyczącej przyznania się egzaminatorowi o brakach w swojej wiedzy i gotowości do nauki, która ujawnia się w każdej jej wypowiedzi. W ten sposób otwiera się jej droga do zawodu, który od tej chwili oznacza misję oraz służbę.

Edukacja i pasja do nauki (1921-1928)

Maria Skarbek napisze w swoich późniejszych wspomnieniach:
*W seminarium jak ten wilk Krasickiego, słuchałam każdej lekcji.
A po szkole jak stepowy wicher bujałam: kino, opera, teatr ...**

W roku 1923 Maria rozpoczyna naukę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Poznaniu – szkole prestiżowej, której misją jest nie tylko kształcenie przyszłych nauczycielek, lecz również wychowywanie świadomych i zaangażowanych społecznie kobiet.

Lata spędzone w Poznaniu są dla niej okresem rozwoju osobistego, intelektualnego i duchowego. To doświadczenie utwierdziło ją w wyborze dalszej drogi zawodowej.

* M. Skarbek, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.

Maria chłonie wiedzę z ogromnym zaangażowaniem jednocześnie doświadczając życia kulturalnego. Uczestniczy w wykładach uniwersyteckich w Collegium Maius, bywa w operze i teatrze, zwiedza muzea, długie godziny spędza w Bibliotece Raczyńskich. Chwyta każdą chwilę dnia codziennego i czerpie z niej jak najwięcej się da. Nie waha się podejmować rozmowy z ważnymi osobami takimi jak profesor Eugeniusz Romer – polski geograf i geopolityk. Uczestniczy w koncertach i przedstawieniach z udziałem Ady Sari czy Stanisławy Wysockiej, rozmawia z artystami, oprowadza gości po mieście, udziela korepetycji w różnych częściach Poznania, a jednocześnie nieustannie sama się dokszałca. Proces nauczania i wychowania w seminarium przyczynia się do wzrostu poczucia własnej wartości opartych na takich fundamentach jak religia i patriotyzm.

To właśnie w tym okresie Maria po raz pierwszy spotyka się z ideą harcerstwa, które szybko staje się ważną częścią jej życia. Zafascynowana tą formą wychowania młodzieży, poznaje metodykę pracy z dziećmi, bierze udział w zbiórkach i biwakach, interesują ją również działania organizacyjne. Jak sama później wspomina, harcerstwo było dla niej czymś znacznie więcej niż zajęciem pozalekcyjnym: *Harcerstwo było wówczas szkołą życia, szkołą patriotyzmu i honoru, szkołą utrwalania wiary katolickiej i obywatelskiego obowiązku służenia innym. Przynależność organizacyjna wzmacniała i kształtowała siły charakteru, osobistą odwagę, samodzielność działania i podejmowania decyzji.**

15 maja 1928 roku Maria zdaje egzamin dojrzałości i kończy seminarium z wyróżnieniem. To ważny moment w jej życiu – zwieńczenie lat intensywnej pracy i osobistego rozwoju. Na zakończenie nauki dyrektorka żegna uczennice słowami: *Wasz okręt wypływa na daleki ocean, burze będą nim rzucały jak łupinę orzecha...**

Słowa te stają się symbolicznym przesłaniem na dalszą drogę pełną wyzwań. Choć Maria jest dumna ze swoich osiągnięć, nie kryje wzruszenia. Gdy po egzaminie siada w parku, łąy same cisną jej się do oczu. Na pytanie przechodnia, dlaczego jest taka smutna, odpowiada, że już nie będzie chodziła do swojej ukochanej szkoły...

To krótkie wyznanie mówi więcej niż niejeden życiorys – o miłości do nauki, o przywiązaniu do miejsca, w którym rodzi się poczucie misji i głęboka odpowiedzialność za przyszłe pokolenia.

* M. Skarbak, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.

Pracą nauczycielską i działalność społeczną (1929-1939)

1 września 1929 roku Maria rozpoczyna swoją pierwszą pracę nauczycielską w Szkole Powszechnej w Solcu Kujawskim. Już od pierwszych dni daje się poznać jako nauczycielka z powołania – energiczna, pełna pasji, angażuje się w działalność na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej. Po czteroletniej praktyce zdaje egzamin zawodowy potwierdzający jej kwalifikacje pedagogiczne. Jednakże Maria cały czas się doskonali i podejmuje nowe wyzwania. Niestety, jej sukcesy zawodowe nie przekładają się na jej życie prywatne – w dniu zaplanowanego ślubu, odbywa się pogrzeb jej narzeczonego. Mimo bolesnej straty nie poddaje się. Wierna swojej misji, pozostaje przy uczniach, przekazując im nie tylko wiedzę, ale i siłę ducha.

W swojej pierwszej pracy prowadzi gromadę zachowawczą i zdobywa kolejne stopnie instruktorskie ZHP. Jednym z ważniejszych aspektów ówczesnej służby harcerskiej jest pomoc opiekuńcza i charytatywna dla rodzin ubogich – działania, w które Maria angażuje się całym

sercem. Dla tej młodej kobiety harcerstwo to coś znacznie więcej niż organizacja – to forma życia i wychowania, to służba: *Być harcerką to znaczy być dwukrotnie nauczycielką – uczyć i kochać polskie dziecko – szanować rodziców.**

W latach 1932-1939 Maria pracuje w Szkole Powszechnej nr 2 w Czersku, na Pomorzu, gdzie uczy w szkole męskiej liczącej ponad 1000 uczniów. Prowadzi zajęcia z: matematyki, języka polskiego, historii, geografii, a także rysunków. Jest to jeden z najintensywniejszych okresów jej życia zawodowego. Jak sama pisze, w tej szkole przeżywa: *najgłębsze tajemnice życia osobistego, społecznego i politycznego, w którym moja miłość do Ojczyzny wzniosła się na nieboszczyty – oczywiście wykonując zawód nauczycielski.***

Tutaj również prężnie działa w Związku Harcerstwa Polskiego – jest drużynową zuchów i harcerzy młodszych, a po dwóch latach drużynową dziewcząt, harcerek starszych. Prowadzi też krąg instruktorski, który skupia się na doskonaleniu metod pracy w drużynach i organizacji obozów harcerskich. Jej zaangażowanie jest zauważone i docenione – przez Zarząd Harcerstwa Polskiego w Warszawie zostaje mianowana hufcową odpowiedzialną za całość pracy harcerskiej w regionie.

Wyróżnia się nie tylko jako nauczycielka, ale jako liderka i organizatorka życia społecznego. W 1936 roku podejmuje się organizacji

* *Działalność konspiracyjna nauczycieli w latach okupacji hitlerowskiej w Śremie*, Śrem 1996 r.

** *Działalność konspiracyjna nauczycieli w latach okupacji hitlerowskiej w Śremie*, Śrem 1996 r.

11. Maria z klasą w Solcu Kujawskim

12. Maria z kolegami i koleżankami w Solcu Kujawskim

13. Maria z harcerzami starszymi w Czersku

14. Maria z kręgiem instruktorów ZHP w Czersku

15. Maria i Mieczysław z kadrą obozową, Czersk

16. Drużyna harcerska z Czerska, 1938 r.

17. Maria z Mieczysławem i harcerkami starszymi, Czersk

pierwszego obozu koedukacyjnego, którego jest komendantką. Podobóz męski prowadzi wówczas Mieczysław Skarbek (przyszły mąż Marii), a podobóz żeński – Ligia Kunowska. Do zadań Marii należy m.in. przygotowanie programu obozów harcerskich.

Zarówno w Solcu Kujawskim jak i w Czersku nie ogranicza się wyłącznie do przekazywania wiedzy swoim podopiecznym – urządza przedstawienia, zabawy, zbiórki pieniężne. Dzięki swojej energii i autorytetowi zyskuje wsparcie różnych instytucji. Otrzymuje zniżki kolejowe z Wojska Polskiego w Poznaniu na wyjazdy w Tatry i do Wilna. Wysyła harcerzy na obozy chorągwi – nie istnieją dla niej ograniczenia i limity, zawsze kieruje się dobrem wychowanków. Cieszy się życzliwością urzędów, rodziców i lokalnych działaczy.

Jest to czas, gdy Maria Skarbek w pełni realizuje idee pracy organicznej: służby, edukacji, solidarności społecznej i oddolnego działania na rzecz dobra wspólnego. „Zasiane” przez nią wartości i postawy wkrótce okażą się szczególnie cenne – gdy nad Polską zawisną ciemne chmury wojny.

Okres II wojny światowej i działalność konspiracyjna (1939-1945)

*Był rok 1939 – lato. Spoza Giewontu wychylił się księżyc, żar ogniska harcerskiego otrzymał kształt gwiazdy... Na pochylony sztandar położyłam swoją rękę, a z głębi mej osobowości jak płomień wypłynęła świadomość: przyrzekam całym życiem pełnić służbę. Zrozumiałam! Tam powiedziano: baczność! Rzucono rozkaz! I nikt do końca życia nie powie spocznij. Nie cofnie rozkazu.**

Wybuch II wojny światowej zastaje Marię Skarbkę w najaktywniejszym momencie jej życia, kiedy to następuje realizacja jej największych planów na przyszłość. Choć wojna przekreśla marzenia o spokojnej pracy pedagogicznej, Maria nie zawaha się ani na moment. Wraca na krótko do Czerska, „do swoich dzieci”, jak nazywa uczniów, których kocha i którzy odwzajemniają jej uczucie.

Jej podejście do życia i służby drugiemu człowiekowi obrazuje jedno z wydarzeń, które zapisała w swoich wspomnieniach:

* M. Skarbkę, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.

*Jadę rowerem przez puszcze, tu natrafiłam na grupę rannych polskich żołnierzy jak szkielety chudzi głodni. Zdjęłam swój plecak co dała mi moja mama – pamiętaj, wojna to głód. Otwieram 9 litrowa butelka miodu, 10 czekolad, suchary, sucha kielbasa, szynka. Bierzcie wszystko – a pani co będzie jadła – jagody mówię zostańcie z Bogiem! Do widzenia.**

Od lipca 1939 roku aż do 7 marca 1945 roku Maria mieszka u swoich rodziców w Śremie przy ulicy Ogrodowej 7. W 1940 roku, mimo sprzeciwu rodziny dotyczącego znaczącej różnicy wieku między nią a jej przyszłym małżonkiem, Maria wychodzi za mąż za Mieczysława Skarbka – instruktora harcerskiego, którego poznała w latach przedwojennych. Jak pisze Andrzej Skarbak:

*Można domniemywać, że pradziadek był zauroczony nie tylko urodą prababci, ale także jej silną osobowością, wiedzą, poziomem kultury osobistej, umiejętnościami. I zakochał się w starszej koleżance, instruktorce harcerskiej.***

W trudnych warunkach wojennych na świat przychodzą dzieci Marii i Mieczysława: syn Zdzisław (1941), córka Barbara (1943) oraz najmłodsza, Katarzyna (1946). Niestety ojciec rodziny zostaje przymusowo skierowany do pracy w kopalni na Górnym Śląsku w Gliwicach, a później do Karlsbergu. Rodzina widuje się rzadko – raz w miesiącu – a kontakt utrzymują głównie przez listy, niekiedy pisane na skrawkach papieru, w których Maria opowiada o codziennych trudnościach, o dzieciach, o lęku i o... nauczaniu.

* M. Skarbak, *Wspomnienia* [rękopis] Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.

** A. Skarbak, A. Rękas, *Ród Skarbków*, Świdnica 2018.

Maria nie może beczynnie siedzieć i czekać na zakończenie wojny. W marcu 1940 roku rozpoczyna tajne nauczanie w tzw. „czterech kompletach”. Lekcje odbywają się głównie w klasach łączonych: I, II i III, IV i V, VI i VII – w sumie 24 uczniów. Zajęcia prowadzone są 4 dni w tygodniu w dwóch turach: między godziną 14.00 a 15.00 oraz między godziną 18.00 a 19.00.

Edukacja pod jej opieką trwa do 1945 roku. Jest dumna z tego, że prowadzi siedmioklasową szkołę. Lekcje odbywają się w konspiracji, dzieci wchodzą do szkoły od ul. Ogrodowej, a wychodzą od ul. Młyńskiej – tak, by nikt nie domyślił się, ilu ich jest.

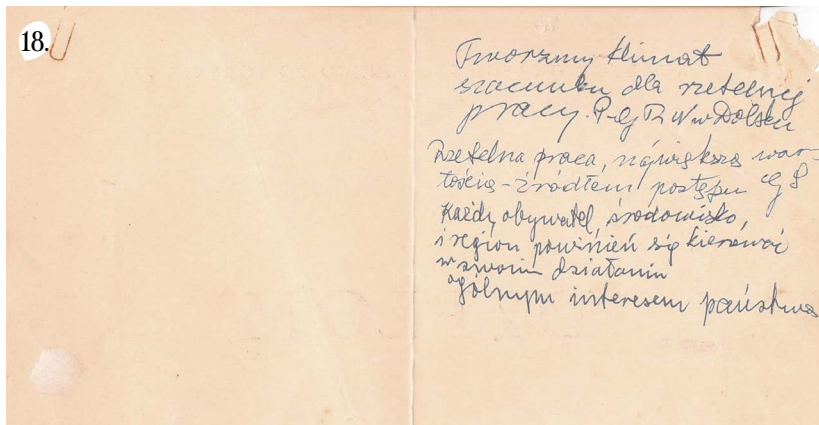
Maria bardzo przywiązuje się do swoich uczniów, wieczorami ze starszymi podopiecznymi prowadzi długie rozmowy o życiu, wartościach, Polsce... Jak później przyzna, nie myślała wtedy o niebezpieczeństwie – nauczanie było dla niej obowiązkiem wynikającym z serca i powołania. Mimo malutkich dzieci, rozstania z mężem, mieszkania u swoich rodziców, nauczanie jest nieodłącznym elementem jej życia. W tym okresie Maria należy do najbardziej czynnych nauczycieli tajnego nauczania w Śremie.

*A jednak nie potrafiłam nie uczyć – jak napisze w swoich wspomnieniach – Miałam to uczucie, że jest to jedyna nić łącząca mnie z walczącą Polską.**

Od roku 1942 uczniem Marii Skarbak zostaje Jan Jankowiak, który dzięki tajnemu nauczaniu kończy szkołę podstawową w dwa i pół roku,

* *Działalność konspiracyjna nauczycieli w latach okupacji hitlerowskiej w Śremie*, Śrem 1996 r.

18.

Tworamy klimat
szacunku dla rzetelnej
pracy. P. G. R. W. D. S.
Rzetelna praca, najwyższa war-
tość - źródłem postępu. P. G. S.
Każdy obywatel, przedsiębiorca,
i region powinien się kierować
najwyższymi dążeniami
ogólnym interesem państwa

18. Maria często zapisywała złote myśli
na skrawkach papieru.

19. Maria z dziećmi: Zdzisławem
i Barbarą, lato 1944 r.

20. Maria z mężem Mieczysławem
i synem Zdzisławem, jesień 1942 r.

21. Maria z synem Zdzisławem, 1942 r.

21.

zgodnie z programem nauczania. Dawny uczeń wspomina jej poświęcenie i podkreśla fakt, że choć przyznano jej później odznaczenia od władz ludowych, nigdy ich nie odebrała. Jak sama napisze:

*Nasze życie, nasz los zależy od tego, czy wciąż wzrastamy. Stracone dla nas lata, które nie rodzą, nie budują i nie umacniają nas w łasce u Boga i ludzi. Zawsze ludziom czynię dobrze, nie dbam o nagrody i pochwały, bo zwracam myśl do Boga.**

Poza edukacją, Maria podejmuje również działalność konspiracyjną w organizacji Obrona Narodu, przemianowaną w 1942 roku na Armię Narodową. Działa pod pseudonimem „Wróbel”, a później „Szarotka”.

Pracując w komórce pomocy społecznej, wysyła paczki z żywnością i odzieżą do wysiedleńców w Generalnej Guberni i do jeńców wojennych przebywających w obozach. Wszystkie przesyłki nadawane są imiennie – ta dbałość o szczegóły prawdopodobnie ratuje ją przed aresztowaniem po dekonspiracji struktur w Śremie w 1941 roku. Przez pewien czas Maria bierze także udział w kolportażu prasy podziemnej. Mimo obowiązków domowych i opieki nad dziećmi, nie przestaje działać, a słowa „Bóg – Honor – Ojczyzna” są dla niej realnym drogowskazem. Wszelkie działania edukacyjne, wychowawcze i konspiracyjne wpisują się w etos służby, który nosi w sobie od najmłodszych lat.

Dziś, po wielu latach od zakończenia wojny, jej czyny nazwalibyśmy bohaterskimi, na co ona odpowiedziałaby z przekonaniem: *Bohaterstwo? Nie, to była powinność Polki.***

* M. Skarbak, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.

** A. Skarbak, A. Rękas, *Ród Skarbków*, Świdnica 2018.

Okres okupacji niemieckiej ukazuje niezłomność Marii Skarbek jako nauczycielki, matki i działaczki konspiracyjnej. Mimo osobistych trudności, nie porzuca swojej misji edukacyjnej. Prowadzi tajne nauczanie w pełnym zakresie siedmioklasowej szkoły, zapewniając kontynuację nauki ponad dwudziestu uczniom.

Działalność powojenna

8 marca 1945 roku Maria zostaje skierowana do pracy w Szkole Podstawowej w Małachowie, w gminie Dolsk, obejmując stanowisko kierownika placówki.

Powojenna rzeczywistość daje nadzieję na kontynuację pracy wychowawczej opartej na wartościach, które przez lata stanowiły fundament jej działania. Jednakże ci, którzy pragną w tym duchu umacniać wiarę i kształtować osobowość młodego człowieka, narażają się na represje ze strony powojennej władzy. Do tych osób zalicza się również Maria Skarbek. Dla młodej nauczycielki, która przetrwała okupację, nauczała w konspiracji i wychowywała kolejne pokolenia w duchu patriotyzmu, realia władzy ludowej okazują się kolejnym wyzwaniem. Jej postawa – pełna wewnętrznej niezależności i wierności własnym przekonaniom – zostaje szybko zauważona.

Jak wspomina córka Katarzyna:

*Na mamie ciążyło tajne nauczanie. Poza tym była uciążliwą nauczycielką, ponieważ była niepokorna!**

Maria jednak nie poddaje się nowej władzy, jej uczniowie wiedzą o Katyniu, o 17 września, o walce o Lwów 1920 roku.

*Ja osobiście śpiewałam na akademii o Jurku Bitschanie, który walczył jako Orłátko w obronie Lwowa*** – wspomina dalej Katarzyna. Piosenka ta niejednokrotnie rozbrzmiewa podczas akademii. Historia chłopca, który zginął jako jedno z Orłąt Lwowskich śpiewana jest z dumą i zaangażowaniem.

Maria Skarbek działa z oddaniem, przekazując wiedzę, wyznawane wartości i dając wsparcie społeczności wiejskiej. Jej działalność w Małachowie to kontynuacja idei, w której nauczyciel staje się przewodnikiem, nie tylko edukatorem. Choć jej niezależność ideowa wiąże się z ryzykiem, nigdy nie wybiera drogi kompromisu kosztem prawdy.

22. Szkoła
Podstawowa
w Małachowie

* K. Skarbek-Jasińska, *Wspomnienia*. Archiwum prywatne Katarzyny Skarbek-Jasińskiej, b.r.

** K. Skarbek-Jasińska, *Wspomnienia*. Archiwum prywatne Katarzyny Skarbek-Jasińskiej, b.r.

Działalność nauczycielska w Ostrowiecznie (1948-1972)

W 1948 roku Maria rozpoczyna pracę w Szkole Podstawowej w Ostrowiecznie, w której to kierownikiem jest jej mąż Mieczysław. Jako nauczycielka przepracuje tutaj 24 lata, wpisując się w lokalną historię jako postać wyjątkowa – pełna pasji, odwagi i niezłomności.

Maria Skarbek otwarcie gloryfikuje II Rzeczpospolitą i jej twórcę Józefa Piłsudskiego. Jest osobą głęboko wierzącą, a jej przekonania moralne i religijne są trwałym fundamentem jej pracy pedagogicznej. Mimo nacisków ze strony komunistycznych władz oświatowych i groźby utraty pracy, nie rezygnuje z wartości, które wyznaje. Modlitwy, których nie można odmawiać w czasie lekcji, odprawia wspólnie z uczniami przy grocie Matki Boskiej na terenie szkoły – dziękując za miniony dzień i prosząc o bezpieczny powrót do domu.

Jako matka i wychowawczyni troszczy się o wszechstronny rozwój dzieci – zarówno swoich, jak i swoich uczniów. Zdzisław, Barbara, Katarzyna i jej podopieczni uczestniczą w wycieczkach do miejsc ważnych dla historii i kultury narodowej, uczą się pływania, jazdy na łyżwach, gry w piłkę nożną, a także muzyki i gry na fortepianie. Dla Marii muzyka i śpiew są – obok religii – wartościami uszlachetniającymi duszę człowieka.

W domu Skarbków nie istnieje podział na „męskie” i „kobiece” obowiązki. Prace domowe dzielone są równo – gotuje na przykład Mieczysław. Dzieci mają swoje stałe zadania: wypasają krowy u kolegów na gospodarstwie, pomagają przy zbiorach buraków cukrowych, ziemniaków czy przy zrywaniu lnu.

Lekcje prowadzone przez Marię nastawione są na aktywne doświadczanie wiedzy. Dzieci uczą się historii, uczestnicząc w uroczystościach patriotycznych jak chociażby obchody Wiosny Ludów w Książu Wlkp. Uprzednio poznawszy historię bitwy z książki *Przeszłość Śremu*, sto lat po tych wydarzeniach, stoją dokładnie w tym samym miejscu, gdzie rozegrała się walka. W kronice szkolnej zapisano: *Wycieczka do Książa to najpiękniejsza lekcja historii.**

Dzieci biorą udział również w historycznych wycieczkach do Trójmiasta i Malborka. Tutaj największe wrażenie robi na nich przede wszystkim Morze Bałtyckie, a także statek „Batory” oraz zamek w Malborku.

* *Kronika Szkoły Podstawowej w Ostrowiecznie, 1923-1960.*

23. Dzieci Marii: (od lewej) Zdzisław,
Katarzyna, Barbara, 1948 r.

24. Igrzyska Harcerskie, 23 stycznia
1955 r.

25. Córki Marii: Barbara i Katarzyna po
występach tanecznych z grupą uczniów
przygotowanych przez Marię, wiosna
1945 r.

26. Choinka noworoczna 8 stycznia 1951 r.

27. Grota Matki Boskiej przy Szkole
Podstawowej w Ostrowiecznie

Nawet wyjazd na Targi Poznańskie jest okazją do nauki. Uczniowie spacerują ulicami miasta, poznając jego historię, odwiedzają cmentarz wojskowy, Cytadelę, ale również oglądają film *Konik Garbusek* w kinie „Bałtyk” i odwiedzają ogród zoologiczny.

Maria przygotowuje z uczniami liczne akademie patriotyczne, które przyciągają mieszkańców okolicznych wsi. Występy, deklamacje, pieśni i gra na pianinie – wszystko podporządkowane jest idei wychowania przez kulturę i miłość do Ojczyzny. W 1969 roku jej podopieczni zdobywają II miejsce w konkursie rejonowym w ramach obchodów 25-lecia PRL-u za wykonanie pieśni patriotycznych.

Jednym z ważnych elementów kształcenia jest również czytelnictwo. 16 stycznia 1949 roku następuje otwarcie punktu bibliotecznego w Szkole Podstawowej w Ostrowiecznie. Podczas tego uroczystego wydarzenia odbywają się tańce, śpiewy i recytacje wierszy. Kierownik szkoły, Mieczysław Skarbek, mówi o ważnej roli, jaką pełni rozwój polskiego czytelnictwa, zachęcając tym samym do sięgania po książki. Maria prenumeruje dla uczniów „Płomyczek”, „Płomyk”, „Świat Młodych” i inne czasopisma. Dąży do tego, by w każdym domu była Biblia oraz dzieło Mickiewicza *Pan Tadeusz*. Również w domu Skarbków znajduje się bogato wyposażona biblioteka z literaturą piękną, poezją, historią i albumami.

Z okazji Dnia Oświaty, Książki i Prasy Maria Skarbek wraz z drużyną harcerską organizuje występy artystyczne połączone z wieczo-

rem literackim w miejscowościach: Błazejewo, Lipówka, Brzeźnica, Pokrzywnica oraz Ostrowieczno. Wydarzenie to cieszy się dużym zainteresowaniem.

Maria konsekwentnie realizuje następujące zasady: dzieci mają nie tylko się uczyć, ale również rozumieć świat, być samodzielne, zaradne i wrażliwe na potrzeby innych. Nauczycielka wychowuje przez działanie, integrując dzieci z lokalną społecznością.

Zajęcia terenowe w lesie – kilkugodzinne lekcje w plenerze – są okazją do nauki przyrody, historii i zasad bezpieczeństwa. Uczniowie siedzą na własnoręcznie zbudowanych siedziskach, a nauczycielka snuje opowieści „malowane słowem”, które pobudzają wyobraźnię i kształtują wrażliwość.

Dzieci biorą również udział w sadzeniu drzew pod kierunkiem leśniczego, uroczyście obchodząc święto lasu. Zwieńczeniem spotkania są tańce, śpiewy, recytacja wierszy okolicznościowych oraz zabawa taneczna dla dzieci przy wtórze kapeli ludowej.

Każdy moment jest dobry na naukę, a nawet na jej sprawdzenie. Podczas gwiazdki szkolnej odbywają się nie tylko recytacje wierszy i piękne śpiewy, do których dzieci przygotowują się z zapalem, ale także konkursy czytania i pisania. Co więcej, uczniowie angażują się w działania nie tylko przy organizacji tego typu imprez,

28. Gdańsk, 1950 r.

29. Na dziedzińcu w Malborku, 1950 r.

30. Na molo w Sopocie, 1950 r.

31. Na tle statku „Batory” w Gdyni, 1950 r.

32.

33.

32. Rozpoczęcie roku szkolnego,
1 września 1950 r.

33. W ogrodzie zoologicznym,
6-7 maja 1949 r.

34. Zakończenie roku szkolnego, 1959 r.

35. Wjazd do Dolska z okazji obchodów uroczystości 1-go Maja 1951 r.

36. Zespół taneczny, 22 lipca 1956 r.

str 44-45

37-38. *Z Kroniki Szkoły Podstawowej w Ostrowiecznie*

W miastach Opatów, Łęczyska i Proszy nauka mała. Dni Opatów
 i miasteczka - amfiteatr w miasteczku Kępski
 i Proszy
 i wiceprezesa literackim w miasteczku
 Białejewo, Lipawka, Borenia, Tokarynia,
 Ostrowiec. Impreza powycieczna cieszyła się
 dużą frekwencją.

I okazała się wrażliwa i szkole wrażliwa 1 klasa
 akademis. Na wyprawie przybyła do rodziny. Wyjechała
 dat. klasy I-V. Klasy VI i VII wyjechały do akademis i do
 jak kółkiem nauka. Właściwie Karol.

Klasa I kilka dni przed zakończeniem roku szkolnego.

ale również pod kierunkiem swej nauczycielki chętnie biorą udział we wszelkiego rodzaju wyzwaniami sprawdzających ich wiedzę – niekoniecznie traktując to jako sprawdzian.

W Ostrowiecznie Maria kontynuuje swoją harcerską misję i tutaj również prowadzi drużynę harcerską opartą na przedwojennych metodach pracy. Ogromnym zainteresowaniem cieszą się Igrzyska Harcerskie. Zimą 1955 roku spośród 7 patroli biorących udział w marszu, 3 najlepsze uczestniczą w rejonowych zawodach w Dolsku, a następnie 7 harcerzy – w igrzyskach powiatowych w Śremie, uzyskując: I miejsce w torze przeszkód, II miejsce w zjeździe saneczkowym i tytuł najlepszego patrolu wiejskiego.

Po wprowadzeniu zasad na wzór stalinowskich pionierów i zmianie nazwy z ZHP na OH (Organizację Harcerską), Maria zaprzestaje tej formy pracy z dziećmi. Silna i pełna wiary znajduje inny sposób na to, by wpajać utarte wartości i przekazywać je młodszemu pokoleniu. Maria angażuje się w działalność Ludowych Zespołów Sportowych, które po 1956 roku stają się ciekawą formą rozwoju fizycznego dzieci i młodzieży wiejskiej.

Na tym polu odnosi liczne sukcesy, jak chociażby III miejsce podczas zawodów z okazji Dni Ziemi Śremskiej z 1968 roku w turnieju piłki ręcznej dziewcząt. Nie można również pominąć łyżwiarstwa, którym również „zaraża” swoich podopiecznych. W tym celu stara się,

by każdy z uczniów miał łyżwy i umiał na nich jeździć. Organizuje wspólne wyjazdy m.in. na Lodowisko Bogdanka do Poznania.

Podczas swojej działalności w szkole podstawowej Maria jest inicjatorką zabaw wiejskich, podczas których organizuje zbiórki m.in. na wcześniej wspomniane łyżwy i inny sprzęt sportowy dla swoich podopiecznych, a także na nagrody i świąteczne upominki. Finansowe przeszkody uczniów pokonuje z determinacją – żadne dziecko nie zostaje pominięte.

O zajęciach prowadzonych przez Marię, Eugenia Michalska, dawna podopieczna, pisze następująco: *Zajęcia sportowe i muzyczne były tak samo ważne jak lekcje historii, matematyki i języka polskiego. Codzienne obcowanie uczniów z przyrodą oraz uczestniczenie w zbiórkach i alertach harcerskich oraz biwakach, grach i zabawach w lesie wzbogaciły rozwój psychofizyczny wychowanków. Spośród moich znajomych niewielu miało podobne wspomnienia i umiejętności, np. pływanie lub jazdy na łyżwach.*

Kilka lat temu będąc na wycieczce w Grecji doświadczyłam niezwykłego przeżycia, które miało związek z Pani Mamą [adresatką listu od Eugenii jest Barbara, córka Marii – przyp. red.]. Autokar zatrzymał się przy pomniku Leonidasa i wtedy przypominałam sobie opowieść mojej nauczycielki o słynnej bitwie pod Termopilami. [...] Wspinając się na wzgórze miałam poczucie iż muszę tam dotrzeć, że czynię

*to na cześć pani Marii Skarbkowej. Duchowo byłam w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku na lekcji historii i miałam te same emocje jak wtedy, gdy Pani Mama mówiła o bitwie, o poległych i o tabliczce z napisem (w wolnym tłumaczeniu) „Przechodniu, powiedz Sparcie, tu leżą jej syny, wierni jej prawom do ostatniej godziny.”**

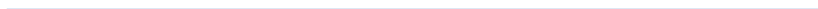
Maria Skarbak, to wyjątkowa nauczycielka, która każdego ucznia traktuje jednakowo. Każde dziecko jest ukochane, wartościowe, najmiłsze. Jej sposób nauczania jest nowatorski, pełen pasji, inwencji na zapamiętywanie materiału trudnego, jak pisze we swoich wspomnieniach Barbara Skarbak-Budzyńska – córka Marii.

O innowacyjnym podejściu do edukacji pamiętają jej uczniowie nawet po kilkudziesięciu latach od zakończenia szkoły podstawowej. Hasło „do katedry!” nie jest kojarzone z karą, ale z szansą na lepsze zrozumienie tematu. Podopieczni podbiegają do biurka Marii – tutaj lekcja nabiera innego charakteru, zmniejsza się dystans między nauczycielem a uczniem, a przekazywane treści wydają się łatwiejsze do przyswojenia i zrozumienia.

Większość uczniów po latach potrafi przytoczyć, w jaki sposób nauczyło się, chociażby odmiany czasownika przez czasy i dlaczego przy ich określaniu należy stać prosto, skierować się w prawą czy też w lewą stronę. Natomiast przy wprowadzaniu ułamków zwykłych ważne było „zobaczenie ich” na podstawie krojonego chleba przyniesionego przez nauczycielkę.

Kiedy tylko to możliwe Maria przekazuje wiedzę na zasadzie metody pogłądowej. Uczyć znaczy doświadczać, sprawdzać, zobaczyć. Dzięki umiejętnościom „malowania słowem” przybliża uczniom złożone zagadnienia.

Podczas lekcji uczniowie nie tylko uczą się teorii. Maria dba również o rozwój umiejętności przydatnych w życiu codziennym, samodzielnego podejmowania decyzji i odpowiedzialności za podejmowane czyny.

Dziedzictwo Marii Skarbek

Maria Skarbek umiera 7 lutego 1992 roku. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Dolsku. Pozostawia po sobie nie tylko pamięć, ale też żywe dziedzictwo – idee, które nadal funkcjonują w sercach i działaniach jej wychowanków.

Tej osoby nie da się zapomnieć nigdy [...] Nie ma spotkania, by nie była wspomniana pani Skarbkowa. Każdy coś pamięta, coś wie. Ona razem z nami żyje – jak powie jedna z jej uczennic.

W opinii wielu – wzór do naśladowania. Człowiek, który poprzez swoją codzienną pracę wychowawczą w pełni realizował idee wpożone przez rodziców, naukę i harcerstwo. Jej największym sukcesem było przeniesienie wartości harcerskich i pedagogicznych do życia rodzinnego i społecznego – tak, aby nie zgasły, lecz rozchodziły się dalej niczym promienie słońca – symbolu znajdującego się na krzyżu harcerskim.

potkanie pamięci Marii Skarbek (2024)

W sobotę, 6 lipca 2024 roku, w Ostrowiecznie odbyło się wyjątkowe spotkanie historyczne zatytułowane: *Maria Skarbek – niezwykła kobieta z Ostrowieczna* poświęcone kobiecie, która przez całe życie wypełniała ideały służby harcerskiej i pracy pedagogicznej.

Uroczystość rozpoczęła się przy grocie Matki Boskiej, zbudowanej w ogrodzie przy starej szkole – miejscu, które przez dekady tętniło życiem dzięki zaangażowaniu Marii Skarbek. Jak dawniej, wszystko zaczęło się wspólną modlitwą – prostą, serdeczną i poruszającą. Po niej nastąpił krótki występ artystyczny przygotowany przez rodzinę Marii Skarbek oraz dzieci z grupy przedszkolnej z Ostrowieczna.

Dalsza część spotkania odbyła się przy świetlicy wiejskiej – przy dawnym budynku szkoły podstawowej. To tam uczestnicy mieli okazję wysłuchać wspomnień z różnych okresów życia Marii Skarbek,

39-40. Spotkanie historyczne
w Ostrowiecznie przy starej szkole,
6 lipca 2024 r.

które z niezwykłym oddaniem przedstawili jej potomkowie: Barbara Skarbek-Budzyńska – córka, Bartosz Drożdżyński oraz Franciszek Skarbek – prawnukowie. Ich opowieści, przeplatane harcerskimi i żołnierskimi pieśniami, a także utworami szczególnie lubianymi przez samą Marię, stworzyły poruszający obraz kobiety, która potrafiła inspirować nie tylko słowem, ale i przykładem.

Było to wzruszające spotkanie, zwłaszcza dla tych, którzy mieli zaszczyt poznać Marię osobiście. To oni potwierdzili, jak trwały i autentyczny był wpływ jej pracy na dalsze pokolenia. Jak codzienna działalność tej nauczycielki, harcerki i społeczniczki stała się realnym wcieleniem idei: odbudowy społeczeństwa przez edukację, kulturę, pamięć i troskę o najmłodszych.

Zwieńczeniem uroczystości była wystawa fotograficzna, udostępniona dzięki uprzejmości Zdzisława – syna Marii Skarbek. Zdjęcia pochodzące z prywatnego archiwum przywołały liczne wspomnienia – oglądano je z uśmiechem, nostalgią i wzruszeniem. Rozmowy i dzielenie się wspomnieniami trwały długo po zakończeniu części oficjalnej – jakby każdy chciał jeszcze przez chwilę pobyc w obecności tej niezwykłej osoby.

41-44. Spotkanie historyczne przy świetlicy wiejskiej w Ostrowiecznie, 6 lipca 2024 r.

Wspomnienia uczniów Marii Skarbek

Wspomnienia o Marii Skarbek – nauczycielce, wychowawczyni, organizatorce i liderce lokalnej społeczności – są wciąż żywe w sercach jej dawnych uczniów.

5 czerwca 2025 roku, podczas kolejnego spotkania poświęconego pamięci tej niezwykłej kobiety, wielokrotnie podkreślano, że wszystko, co działo się w Szkole Podstawowej w Ostrowiecznie, nosiło ślad jej zaangażowania. To ona była inicjatorką wszelkiego rodzaju wydażeń. Przekazywała nie tylko wiedzę, ale przede wszystkim uczyła życia. Eugenia Michalska z domu Nowak, uczennica tej szkoły w latach 1963-1970, w liście do córki Marii Skarbek – Barbary, napisała:

Wielokrotnie w moim życiu dziękowałam Panu Bogu za dar bycia uczennicą Pani Rodziców. Dzięki Pani Mamie i jej nowatorskim metodom nauczania zdobyłam nie tylko wiedzę, ale także umiejętności, które były przydatne w dorosłym życiu. [...] Dzięki Pani

*Rodzicom, a także moim, miałam otwarte drzwi do edukacji. [...] Moje dziecięce marzenie, aby być nauczycielką spełniło się! Miałam piękne dzieciństwo i satysfakcjonującą pracę zawodową. Mam poczucie, że nie zmarnowałam szansy, jaką dali mi Pani Rodzice.**

Maria Skarbek dbała o rozwój duchowy i kulturowy swoich uczniów. Organizowała jasełka, recytacje poezji oraz wyjazdy na dożynki – uczniowie jechali drabiniastymi wozami i z dumą prezentowali śpiewy oraz tańce. W czasie „katarzynek”, w sali lekcyjnej, organizowała wielką zabawę taneczną. Dzieci uczestniczyły w przygotowaniach m.in. dekorując salę czy malując i rozwoząc plakaty promujące wydarzenie.

Miłość do książek przekazywała poprzez własny przykład. Czytała fragmenty Mickiewicza na głos podczas lekcji. Uczniowie recytowali utwory Tuwima i Słowackiego – do dziś niektórzy z nich pamiętają wersy, które deklamowali przed laty na konkursie recytatorskim w Dolsku.

Sport był również ważną częścią edukacji Marii Skarbek, o czym świetnie pamiętają jej dawni uczniowie. Wspominają organizowane przez nią kuligi, zimowiska i wyjazdy na narty. Wszyscy musieli nauczyć się pływać – najpierw z dętką rowerową, a potem samodzielnie. Lekcje nad jeziorem obejmowały również naukę zasad bezpieczeństwa i reagowania w sytuacjach zagrożenia.

* E. Michalska, *List do Barbary Skarbek-Budzyńskiej*. Archiwum prywatne Barbary Skarbek-Budzyńskiej, 5.12.2024.

Ogromną rolę w wychowaniu odgrywało harcerstwo, na co również zwrócili uwagę uczestnicy spotkania. Wspominali uroczystą chwilę, jaką było złożenie Przysiężenia Harcerskiego, które odbywało się na łonie natury – w lesie, za szkołą. Obóz w Ostrowiecznie był dla wielu uczniów pierwszym doświadczeniem bycia w pełni samodzielnym i odpowiedzialnym za swoje czyny. Dzieci same budowały szałas, gotowały na ogniu, a zimą uczestniczyły we wspólnych poczęstunkach w szkole. Razem przygotowywały jedzenie – kanapki, konserwy, kawa zbożowa, pączki smażone na oleju, sezonowe warzywa i owoce – na stole pojawiała się wszystko to, czym dysponowano w danej chwili.

Jak zapamiętali Marię Skarbek – nauczycielkę jej uczniowie?

Nie tolerowała braku szacunku, ale nie była surowa – stawiała jasne granice i uczyła je przestrzegać. Potrafiła dostrzec potencjał nawet w „łobuzach” – przekierowywała ich energię w sport, działanie, zaangażowanie na rzecz innych. Stawiała także na uczniach słabszych – nikt nie był zostawiony sam sobie. Gdy uczeń miał problem z uzyskaniem promocji do klasy następnej, pisała listy, dyskutowała z kierownikiem – swoim mężem – walczyła o każdego.

Piekła ciasta, gotowała kompot z rabarbaru. Jej szkoła była jak dom – bez względu na status społeczny, każde dziecko było dla niej równie ważne. Uczyła, że trzeba być dobrym człowiekiem, myślącym, szukającym rozwiązań, nigdy nie poddającym się.

Muzyka była nieodłączną częścią jej życia i pracy. Jej uczniowie do dziś wspominają wspólne śpiewy: *Hymn Harcerski*, *Płonie ognisko i szumią knieje*, *Jak długo w sercach naszych*, *I znów zakwitły jabłonie*. Najbardziej ukochana przez Marię była jednak *Asturia* – pieśń, której słowa uczniowie potrafią zaśpiewać z pamięci.

Asturia

*Asturio, ziemio mych młodych lat,
Asturio, ziemio jedyna,
do mojej ziemi chcę wrócić wnet
i wrócę, jeśli nie zginę.*

*Wrócę i wejdę na drzewo,
i zerwę kwiat pełen rosy,
i dam go mojej czarnulce,
aby go wpięła we włosy.
x2*

*Asturio, ziemio mych młodych lat,
Asturio, ziemio mych marzeń,
o bracie, gdybyś ją znał,
rozumiałbyś, czemu płaczę.*

*Wróćę, zobaczę Owiedo,
chwyćę karabin i granat,
pójdę się bić za Asturię,
moją ojczyznę kochaną.*
x2

Dla Marii dzień bez śpiewu był dniem straconym. Mawiała:
Idź tam, gdzie ludzie śpiewają, bo źli ludzie pieśni nie znają.
Muzyka była dla niej drogą do harmonii i jedności.

Lekcja, która trwa

Wspomnienia o Marii Skarbek – nauczycielce, wychowawczyni, organizatorce i liderce lokalnej społeczności – są wciąż żywe w sercach jej dawnych uczniów. Podczas spotkania poświęconego jej pamięci wielokrotnie podkreślano, że wszystko, co działo się w Szkole Podstawowej w Ostrowiecznie, nosiło ślad jej zaangażowania. Dla wielu była nie tylko pedagogiem, ale też przewodniczką duchową, inspiracją i „oknem na świat”.

Nie uczyła tylko przedmiotów – uczyła życia. Wychowanie przez przykład, zaszczepianie miłości do Ojczyzny, szacunku do drugiego człowieka, obowiązkowości, troski o najsłabszych, wrażliwości na piękno – to była istota jej pracy. Każde dziecko było dla niej ważne, bez względu na status społeczny czy możliwości edukacyjne. Nigdy nie pozwalała nikomu pozostać w tyle.

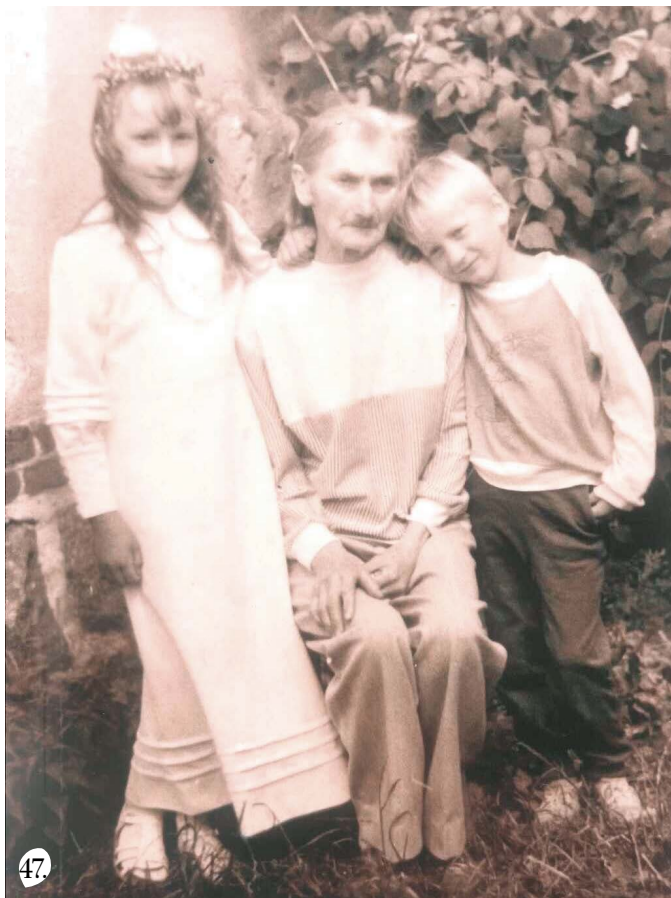

45. Maria z dziećmi: Barbarą, Katarzyną i Zdzisławem przy stole wielkanocnym, 1956 r.

47. Maria z wnukami: Julitą i Witoldem, 1988 r.

46. Komunia św. córki Katarzyny, czerwiec 1955 r.

48. Legitymacja kombatananta

47.

<p>ZWIĄZEK BOJOWNIKÓW O WOLNOŚĆ I DEMOKRACJĘ ZARZĄD WOJEWÓDZKI w. POZNANIU</p>	
<p>LEGITIMACJA NR 0729569 <small>dyplomata do przebiegów PZP i PZS wzrost imię</small></p>	
<p></p> <p>Maria Skarbak pełna nazwiska i nazwisko</p>	
<p>SKarbak <small>Imię</small> Marionna <small>Imię</small> Walenty <small>Imię</small> Adelny <small>Imię</small> Szym <small>Imię</small></p> <p>19.10.1907r. <small>Data i miejsce urodzenia</small></p> <p>jest KOMBATANTEM uprawnionym do świadczeń określonych ustawą z 26 maja 1982 r. o szczególnych uprawnieniach dla 1 i 2 kombatantów (Dz. Ust. Nr 16, poz. 122)</p> <p>23.5.1988r. <small>Data wyświadczenia</small></p> <p>Wiceprezes W. Kalenba</p>	

48.

Zdzisław Skarbek, syn Marii, wskazał na następujące cechy, które uwydatniły się w osobie Marii na przestrzeni lat jej życia: *pochlania-
nie wiedzy jako odpowiedź na wysoki poziom ciekawości świata,
pilność, określone zdolności ukierunkowujące kierunki działania,
wyznawanie i aktywne wcielanie w życie wartości religijnych,
etycznych i moralnych. Poszanowanie wolności osobistej i spo-
łecznej, upór w dążeniu do realizacji świadomego celu, odwaga
w uzewnętrznianiu tychże wartości. Wartości wyższe jak: honor,
heroizm, patriotyzm, nonkonformizm. Zdolność do poszukiwania
prawdy dzięki nabytej wiedzy i umiejętność przekazu innym.**

To właśnie one uczyniły z Marii Skarbek postać wyjątkową. Nie tylko edukowała, ale tworzyła przestrzeń dla aktywnego rozwoju młodego pokolenia – poprzez wycieczki krajoznawcze, historyczne, kuligi, zajęcia sportowe, harcerstwo, biwaki i rajdy.

Wpływ Marii Skarbek widać również w wyborach życiowych jej dzieci, wnuków i prawnuków – wartości, które im przekazała, trwają w nich nadal, są pielęgnowane i przekazywane kolejnym pokole-
niom. To najlepszy dowód na to, że jej praca nie poszła na marne.

Była jak matka do dzieci – nie było różnicy, czy ktoś był biedny, czy bogaty. Wszystkich traktowała jednakowo – mówiła jedna z uczestniczek spotkania.

To była wyjątkowa lekcja historii – nie tej z podręczników, lecz tej prawdziwej: przeżytej, bliskiej i ludzkiej. Marię Skarbek zapamiętają kolejne pokolenia – jako nauczycielkę, prekursorkę, działaczkę społeczną, ale przede wszystkim jako dobrego człowieka.

Dziękujemy rodzinie Marii Skarbek za podzielenie się tym niezwykłym dziedzictwem oraz wszystkim jej uczniom za pamięć i świadectwo.

Publikacja powstała przede wszystkim na podstawie wspomnień rodziny, zwłaszcza dzieci pani Skarbek i dawnych uczniów Szkoły Podstawowej w Ostrowiecznie.

Działamy na
Szlaku Pracy Organicznej

**SZLAK PRACY
ORGANICZNEJ**

Więcej informacji: www.pracaorganiczna.pl

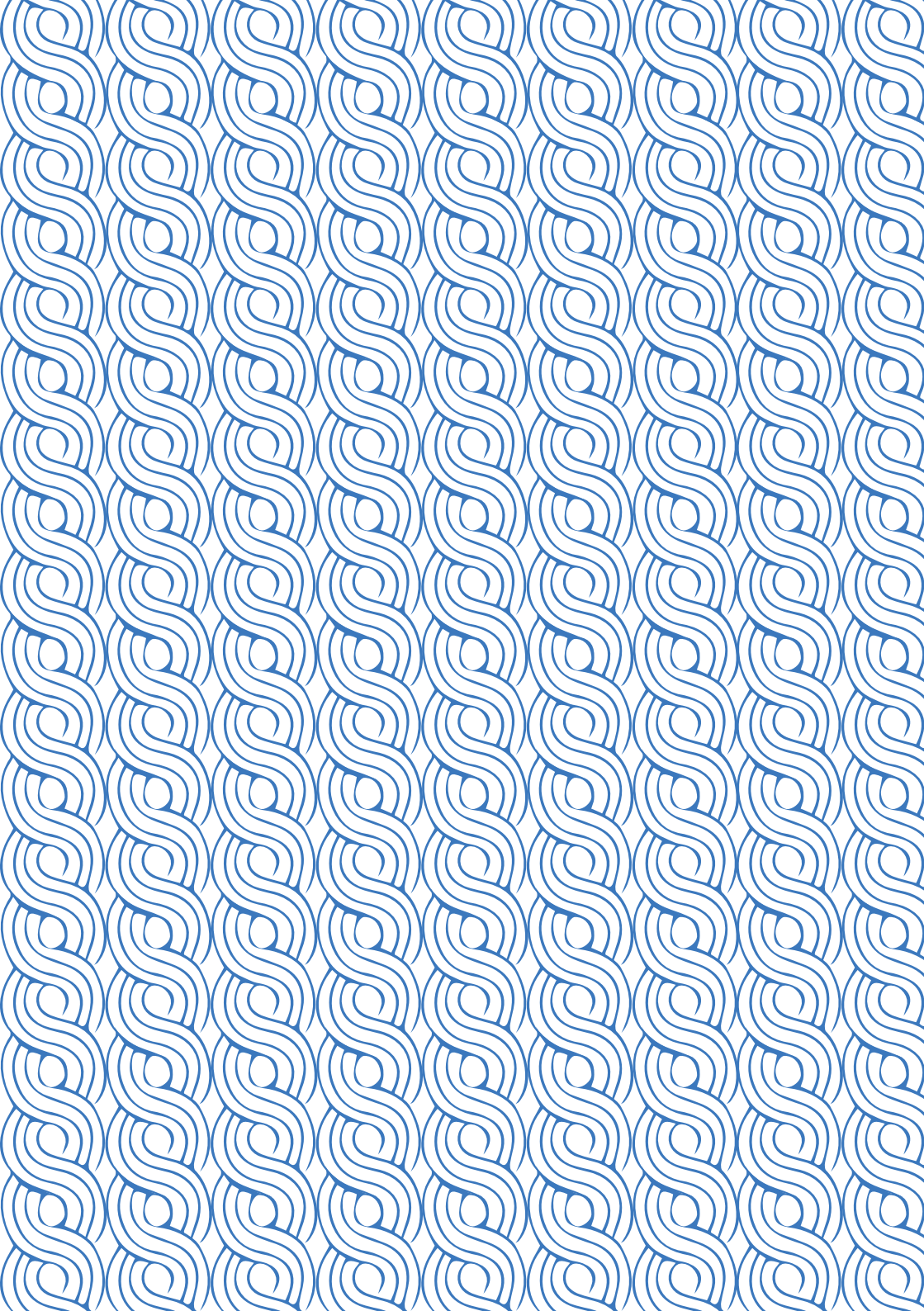
Bibliografia:

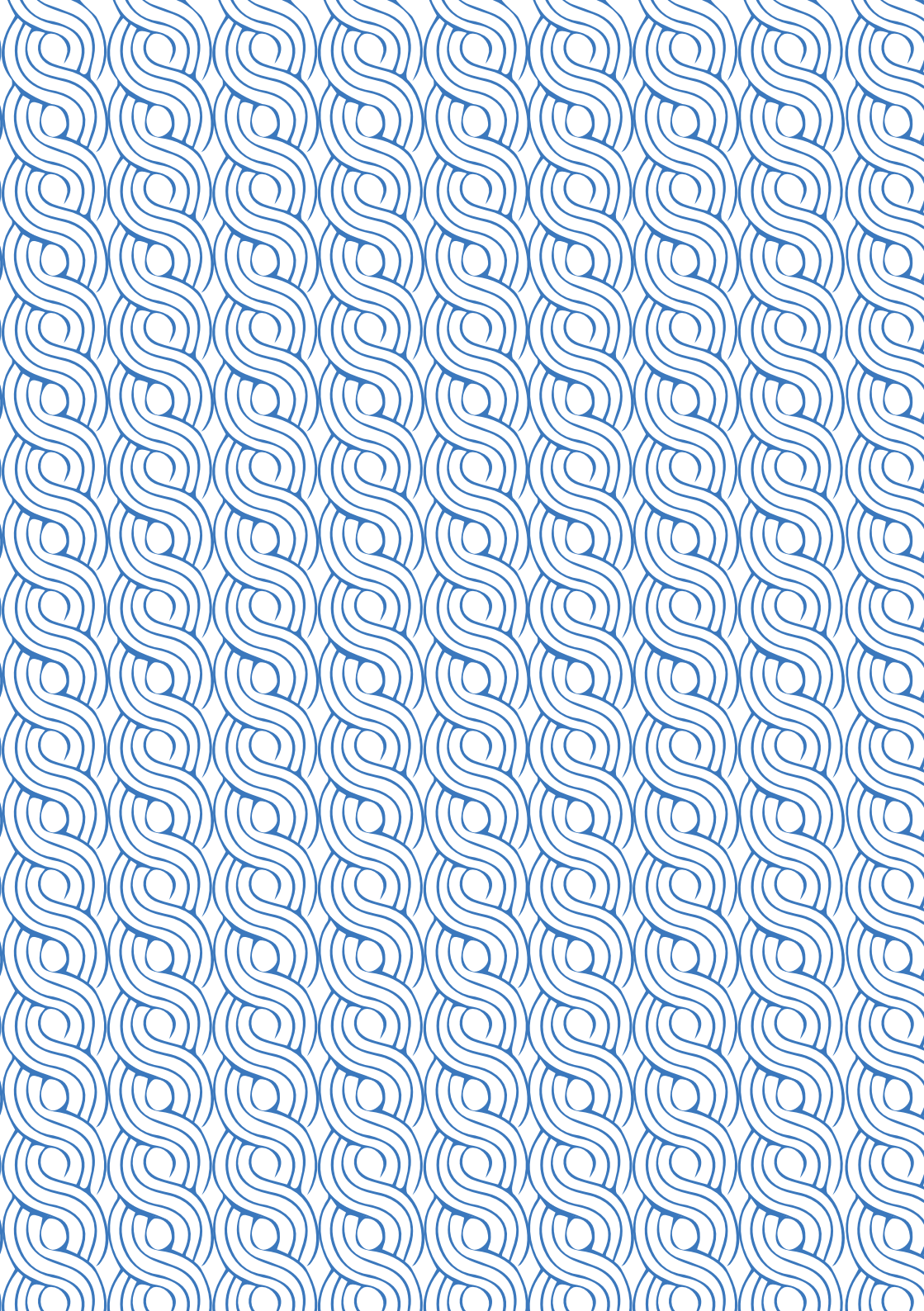
1. *Kronika Szkoły Podstawowej w Ostrowiecznie, 1923-1960.*
 2. *Działalność konspiracyjna nauczycieli w latach okupacji hitlerowskiej w Śremie, Śrem 1996.*
 3. Eugenia Michalska, *List do Barbary Skarbek-Budzyńskiej* [rękopis].
Archiwum prywatne Barbary Skarbek, 5.12.2024.
 4. Andrzej Skarbek, Aleksandra Rękas, *Ród Skarbków*, Świdnica 2018.
 5. Maria Skarbek, *Wspomnienia* [rękopis] Archiwum prywatne rodziny Skarbków, b.r.
 6. Zdzisław Skarbek, *Wspomnienia*. Archiwum prywatne Zdzisława Skarbka, b.r.
 7. Katarzyna Skarbek-Jasińska, *Wspomnienia*. Archiwum prywatne Katarzyny Skarbek-Jasińskiej, b.r.
 8. Barbara Skarbek-Budzyńska, *Wspomnienia* [rękopis]. Archiwum prywatne Barbary Skarbek-Budzyńskiej, 2024.
-

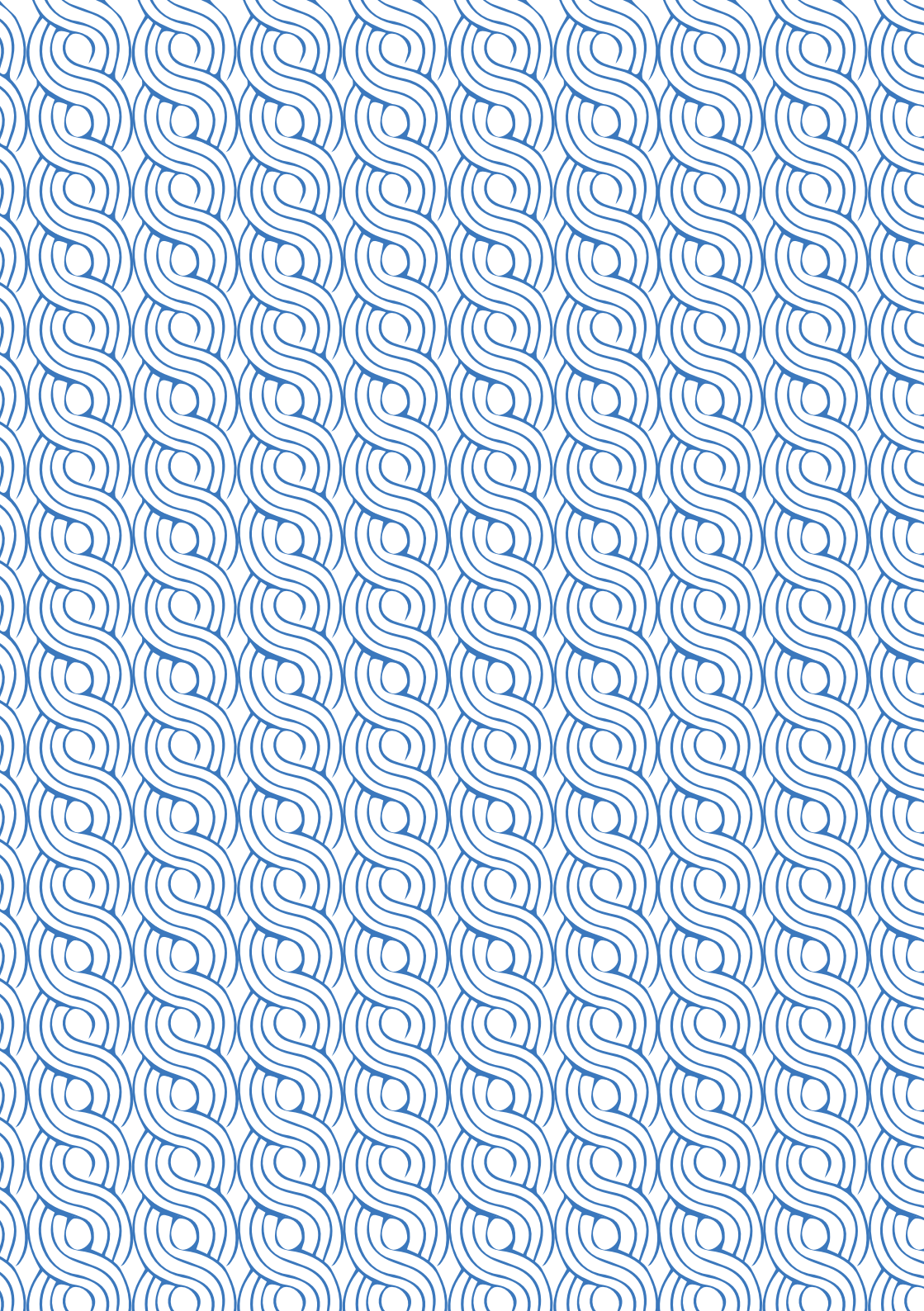

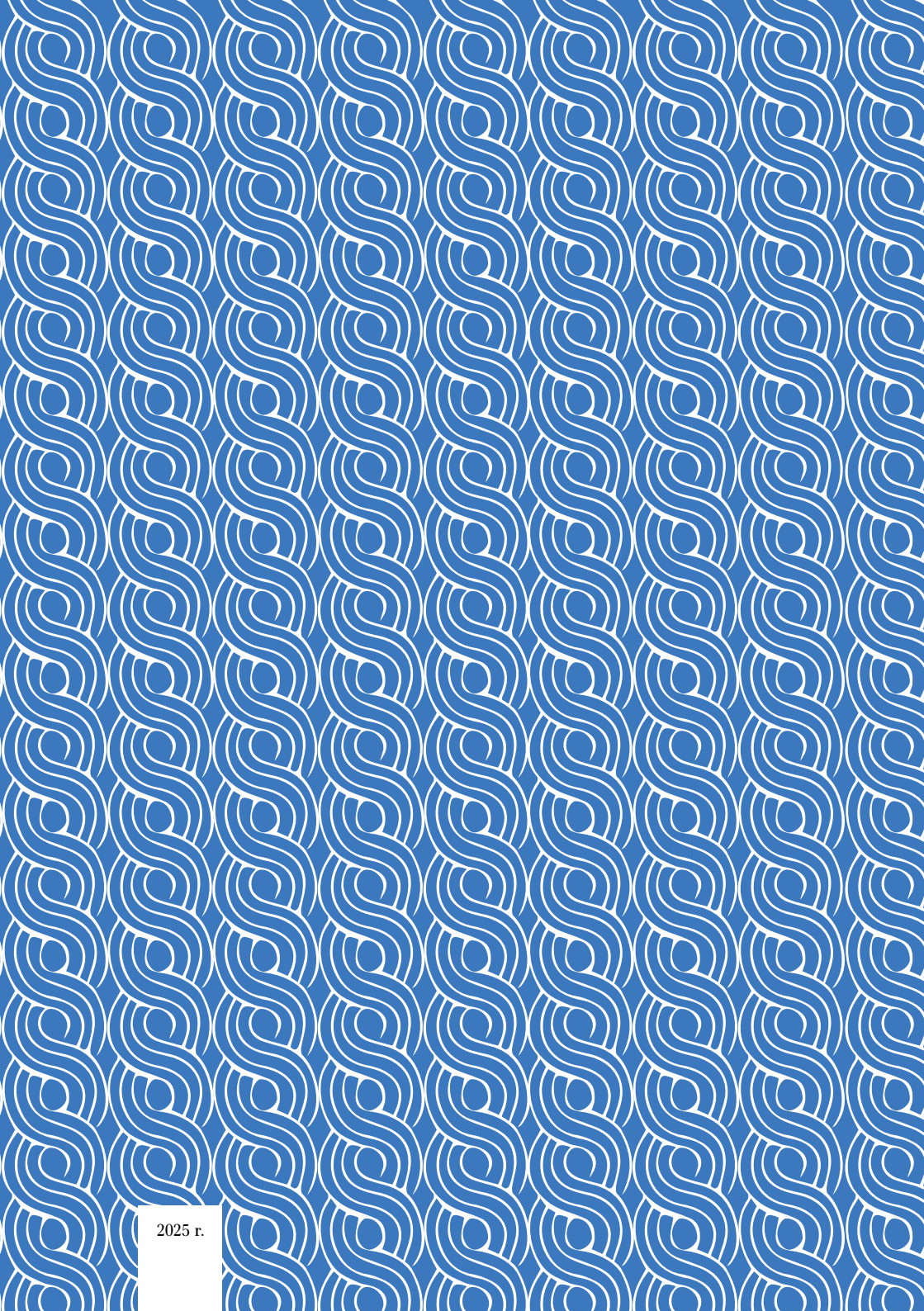
Notatki

2025 r.